

הצעה לסדר ט"ו בשבט בצה"ל

סדר ט"ו בשבט

לפניכם הצעה לסדר לציון ט"ו בשבט, בו נאכל מפירות "שבעת המינים" שנשתבחה בהם ארץ ישראל, נקרא על עניינו של היום ודרכים שונות לבטא את אהבת הארץ, ונשיר שירי ארץ ישראל.

מומלץ לשבת יחד סביב שולחן מקושט וחגיגי.
לברכות ואכילת הפירות יש להכין: מאכל העשוי מחיטה או שעורה, ענבים או תירוש, תאנים, רימונים, זיתים ותמרים.
כמובן שניתן להוסיף ולהביא מפירותיה המתוקים של ארץ ישראל ולשלב קטעי קריאה ושירה נוספים.

ט"ו בשבט

צמיחתו של החג

אנו נמצאים בעיצומם של חודשי החורף אך הניצנים הראשונים של העצים כבר מתחילים ללבלב - זהו זמנו של ט"ו בשבט.

כמו העצים כך חג זה הלך וצמח מתוך שורש שכולו אהבת הארץ.

לראשונה, יום זה מופיע במקורות בשם: "ראש השנה

לאילנות (מסכת ראש השנה, א').

כלומר, יום זה הוא סיומה של תקופה חקלאית

ותחילתה של אחרת:

מה שגדל לפני ט"ו בשבט – שייך לשנה הקודמת ואילו

מה שגדל לאחריו – שייך לשנה הנוכחית.

הדבר רלוונטי לאופן הקיום כהלכה של מצוות שונות

העוסקות בפירות ובירקות של ארץ ישראל.

ט"ו בשבט

צמיחתו של החג

כשעם ישראל גלה מארצו והתרחק מאדמת הארץ היה ציון יום ט"ו בשבט ביטוי לגעגועים לארץ ישראל. טעימה מפירות הארץ היה לאחד המנהגים הידועים ושימר את זיכרון הארץ והגעגועים למולדת.

"זכורני ט"ו בשבט בגולה – שלגים עלי אדמות
עד קצה האופק... אבותינו מגישים לנו פירות
ארץ-ישראל הרחוקה, יש זיו חם בעינינו, טעם
ארץ-ישראל בחיכנו!" (אורי צבי גרינברג)

מאז תקופת חכמי צפת (מאה ה-16),
מנהג זה התרחב והתקבל בקרב קהילות נוספות
שציינו את המועד
ב"סדר" שכלל: התכנסות משותפת, ברכות ואכילה
מפירות הארץ.

על "שבעת המינים" בהם נשתבחה ארץ ישראל

"שבעת המינים" הם שבעה מיני מאכל, רובם פירות, המופיעים בפסוק בתורה, בו משה רבינו מתאר לעם ישראל לפני הכניסה לארץ מהי טיבה ועושרה של הארץ, אליה הם עומדים להיכנס.

"כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ, מְבִיאָךְ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה: אֶרֶץ, נַחֲלֵי מַיִם--עֵינַת וְתַהֲמוֹת, יִצְאִים בַּבִּקְעָה וּבַהָר. אֶרֶץ חֹטֶה וְשֹׁעֵרָה, וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן, וְדִבְשָׁ." (דברים, ח, ז'-ח')

המסורת היהודית מייחסת חשיבות מיוחדת לשבעת המינים, ולכן ישנן הלכות מיוחדות. למשל, כשמונח על השולחן פרי שאינו משבעת המינים ואחד שכן, יש לברך ולאכול קודם את הפרי משבעת המינים מפאת חשיבותו.

כשמונחים על השולחן כל פירות שבעת המינים, נוהגים לברך עליהם לפי סדר מסוים הנלמד מהפסוק. כל פרי היותר קרוב למילה "ארץ" שבפסוק מברכים עליו קודם.

תחילה מברכים על החיטה והשעורה שהם הכי קרובים למילה ארץ הראשונה שבפסוק. אֶרֶץ חֹטֶה וְשֹׁעֵרָה, וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן, וְדִבְשָׁ."
לאחר מכן על הזית והתמר שיותר קרובים למילה ארץ המופיע השנייה.

לאחר מכן ענבים תאנה ורימון.
על פי סדר זה נערוך את הסדר שלנו.

חיטה ושעורה

"...אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה, וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן,
וְדִבְשָׁה." (דברים, ח', ז'-ח')

החיטה והשעורה הם שניים מתוך חמשת מיני הדגן. החיטה משמשת מרכיב עיקרי בכל סוגי המזון בתרבויות רבות, ומשמשת את הבסיס למאכל הבסיסי ביותר של האדם – הלחם.

ניקח מאפה שאינו לחם העשוי חיטה או שעורה ונברך:
"בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מִיְּמֵי מְזֻנוֹת"

"קוצי ארץ ישראל"

כחיילים ומפקדים בצה"ל אהבת המולדת היא חלק מהיום-יום שלנו בשירות הצבאי אשר כולו מסירות למדינה והגנתה.

סגן אוריאל פרץ ז"ל, שרת בחטיבת גולני, כמפקד במחלקת הסיור בגדוד 51. נפל בקרב בלבנון בז' בכסלו תשנ"ט, 25/11/1998, כאשר יצא בראש הכח למארב בדרום לבנון, ובדרך הופעלו נגד הכח כמה מטעני חבלה. לזכרו נערכת ריצת ניווט שנתית בפארק איילון שליד לטרון. המוטו לריצה הוא משפט שכתב אוריאל במחברותיו האישיות:

"עם כל מכלול הקוצים והצמחים שנכנסו לי לגוף, אפשר להקים ערוגה מטר על מטר. אבל אלו לא סתם קוצים, אלו קוצי ארץ ישראל." (אוריאל פרץ)

השירות בצה"ל לא תמיד כל כך פשוט, והוא מלווה אף בקשיים ו"קוצים". אך, על פי תיאורו של אוריאל פרץ, האהבה שלנו לארץ ולמולדת היא זו שגורמת לנו לדבוק במשימה ולהתגבר על ה"קוצים" שבדרך.

כך הולכים השותלים

מילים: יצחק שנהר לחן: ידידיה
אדמון

כך הולכים השותלים
רון בלב ואת ביד
מן העיר ומן הכפר
מן העמק, מן ההר
בט"ו בשבט
בט"ו בשבט

למה באתם, השותלים?
נכה בקרקע ובצור
וגומות סביב נחפור
בהרים ובמישור
בט"ו בשבט
בט"ו בשבט

מה יהא פה, השותלים?
שתיל יבוא בכל גומה
יער עד יפרוש צילו
על ארצנו ערומה
בט"ו בשבט
בט"ו בשבט

זית

"...אֶרֶץ חֹטָה וּשְׁעָרָהּ, וְגִפֶּן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שֶׁמֶן,
וְדִבְשׁ." (דברים, ח', ז'-ח')

הזית מוזכר פעמים רבות בתנ"ך, לדוגמה, בסיפור תיבת נח, היונה
המחזיקה במקורה עלה של עץ זית מבשרת את סוף המבול.
בעקבות כך נהפך "עלה של זית" לסמל של תקווה ושלווה. הזית מופיע
בסמלים נוספים בארץ ובעולם (סמלה של מדינת ישראל, סמל האומות
המאוחדות ועוד).

ניקח זית ונברך (לאחר מכן אין צורך לברך שוב על שאר הפירות):
"בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"

"לחוש את הקשר לארץ ישראל"

דרך נוספת לבטא את האהבה לארץ ניתן ללמוד מזאב
וילנאי (1900–1988), שהיה גאוגרף והיסטוריון ישראלי,
הנחשב לאחד מגדולי חוקרי ארץ ישראל ועתיקותיה
בדורות האחרונים.

בנוסף למחקריו נודע וילנאי במפעלו להנחלת אהבת
הארץ, על ידי סיורים רבים שהדריך בכל רחבי הארץ,
בהרצאות על טבע הארץ ותולדותיה.

כך אמר:

"אני מאמין שאין דרך טובה יותר לחוש את
הקשר לארץ ישראל מאשר להלך בה לאורכה
ולרוחבה. לחצות את עמקיה, להעפיל אל
פסגות הריה, לסייר בשביליה - גם הנידחים
ביותר. כך, כאשר אתה מסייר ברגל ברחבי
הארץ, מתבשם מנופיה ורואה במו עיניך את
שרידיה הקדומים וישוביה החדשים, אתה
מרגיש את הקשר האמיתי לארץ ישראל ואת
היותך בן הארץ הזו."

(זאב וילנאי)

ארץ ישראל שלי

מילים ולחן: דתיה בן דור

ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת מי בנה ומי נטע? כולנו ביחד! אני בניתי בית בארץ ישראל אז יש לנו ארץ ויש לנו בית בארץ ישראל.	ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת מי בנה ומי נטע? כולנו ביחד! אני בניתי גשר בארץ ישראל - אז יש לנו ארץ, ויש לנו בית, ויש לנו עץ, ויש לנו כביש, ויש לנו גשר בארץ ישראל.
ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת מי בנה ומי נטע? כולנו ביחד! אני נטעתי עץ בארץ ישראל - אז יש לנו ארץ, ויש לנו בית, ויש לנו עץ בארץ ישראל.	ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת מי בנה ומי נטע? כולנו ביחד! אני נטעתי עץ בארץ ישראל - אז יש לנו ארץ, ויש לנו בית, ויש לנו עץ בארץ ישראל.
ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת מי בנה ומי נטע? כולנו ביחד! אני חיברתי שיר בארץ ישראל - אז יש לנו ארץ, ויש לנו בית, ויש לנו עץ, ויש לנו כביש, ויש לנו גשר, ויש לנו שיר על ארץ ישראל.	ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת מי בנה ומי נטע? כולנו ביחד! אני סללתי כביש בארץ ישראל - אז יש לנו ארץ, ויש לנו בית, ויש לנו עץ, ויש לנו כביש בארץ ישראל.

תמר

"...אַרְץ חֲטָה וּשְׁעָרָה, וְגִפֶּן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן,
וְדִבְשׁ." (דברים, ח, ז'-ח')

הדבש המוזכר בפסוק הוא התמר.

התמר גדל על עץ מעץ מזן ה"דקליים", לו גזעו דק וישר ובראשו "כתר" הבנוי מעשרות רבות של עלים ארוכים ("כפות").
ארץ ישראל, בעיקר במקומות בו האדמה דווקא "מליחה" כגון - בקעת הירדן והערבה, הייתה ידועה בעבר וגם היום כאזור פורה ומוצלח לגידול תמרים המיוצאים לכל רחבי העולם.

האדם עושה שימוש בכל חלקיו של עץ התמר: העלים משמשים כגג לסוכה, הפירות משמשים לאכילה ולהכנת יין תמרים ודבש תמרים, סנסיני התמר (שעליהם תלויים הפירות) שימשו בעבר לטאטוא וקליעת סלסלות, הגזע משמש לבניין וקירוי ואף ניתן להשתמש בו כשוקת לצאן, לאחר שתוכו מרוקן. הזן "דרי" ידוע בלולבים המהודרים שלו, המשמשים למצוות ארבעת המינים בחג הסוכות.

"וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ מֵאֲכָל..." (ויקרא יט' ב')

"וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם" - אמר להם
הקדוש ברוך הוא לישראל: אף-על-פי
שתמצאו אותה מלאה כל-טוב, לא תאמרו:
'נשב ולא נטע', אלא הוו זהירים בנטיעות. כשם
שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף
אתם היו נוטעים לבניכם.
(מדרש תנחומא, פרשת קדושים)

דרך נוספת אותה אנו למדים מן המדרש, לבטא את האהבה
לארץ היא – הנטיעות. מנהג הנטיעות, אותו אנו מכירים היום
כמנהג מרכזי בט"ו בשבט, מבטא את החיבור לארץ והרצון
להפריח ולטפח אותה. בנוסף לכך הנטיעות מבטאות את הדאגה
והנתינה לדורות הבאים.

שירת העשבים

מילים: נעמי שמר על פי רבי נחמן מברסלב
לחן: נעמי שמר

כמה יפה	דע לך
כמה יפה ונאה	שכל רועה ורועה
כששומעים השירה	יש לו ניגון מיוחד
שלהם	משלו
טוב מאוד	דע לך
להתפלל ביניהם	שכל עשב ועשב
ובשמחה לעבוד	יש לו שירה מיוחדת
את השם	משלו
ומשירת העשבים	ומשירת העשבים
מתמלא הלב	נעשה ניגון
ומשתוקק	של רועה

וכשהלב
מן השירה
מתמלא
ומשתוקק
אל ארץ ישראל
אור גדול
אזי נמשך והולך
מקדושתה של
הארץ
עליו
ומשירת העשבים
נעשה ניגון

גפן

"...אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֶרָה, וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שֶׁמֶן,
וְדִבְשׁ." (דברים, ח', ז'-ח')

הגפן נזכרת במקרא מעל שלוש מאות פעמים בשמות: גפן, ענב, צימוקים, כרם, תירוש ויין. היא מאפיינת בעיקר את נחלת שבט יהודה. הגפן היה אחד הגידולים הבסיסיים של ארץ ישראל בעת העתיקה. "וַיֵּין יִשְׁמַח לִבִּב-אֲנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשְׁמֶן וְלֶחֶם לִבִּב-אֲנוֹשׁ יִסְעֵד." (תהלים קד, פסוק טו).

היין מסמל שמחה ובו משתמשים באירועים מיוחדים אותם אנו מציינים.

במידה ושותים תירוש ולא אוכלים ענבים, ניקח כוס מיץ ענבים ביד
ונברך:

"בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן"

במרוצת הזמן, עם העליות הציוניות לארץ ישראל, היה זה המורה והמחנך הרב זאב יעבץ מזיכרון יעקב שיצא עם תלמידיו לנטיעת עץ באדמת המולדת, מנהג שאומץ והשתרש בכל רחבי היישוב העברי והיה לסמל הקשר לארץ ובנייתה מחדש, שהגיע לשיאו בהקמת המדינה.

יום ט"ו בשבט הוא גם חגה של הכנסת שעלתה לירושלים בט"ו בשבט תש"ט, 14 בפברואר 1949, אז נפתח המושב החגיגי הראשון של האסיפה המכוננת – הכנסת. הנבחרים הגיעו לירושלים מהשפלה, ובדרכם עצרו בשער הגיא לטקס נטיעת עצים, וכך הפך המועד גם ליום חגה של הכנסת.

וכך אמר יו"ר הכנסת יוסף שפרינצק עם פתיחת האסיפה הראשונה של הכנסת:

ביום זה נטעו ילדינו עצים חדשים, עצי-דעת ועצי-חיים, לאומה לימים הבאים. גם אנחנו, נבחר ישראל נטענו היום נטיעה חדשה. בפקודת הדורות שחלפו ולמען הדורות שיבואו, נטענו היום את האילן הנאה – אילן עצמאות ישראל. שומה על האסיפה המכוננת לטפח את העץ הזה ולדאוג לכך שיגדל ויישא פרי ובצילו ישכון העם לבטח, ישכנו לבטח כל תושבי מדינת-ישראל.
(יוסף שפרינצק)

תאנה

"...אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֵרָה, וְגִפֶּן וְתֵאנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן,
וְדִבְשָׁ" (דברים, ח', ז'-ח')

עץ התאנה הוא אחד העצים הראשונים המוזכרים בתנ"ך. על פי ספר בראשית, הלבוש שתפרו לעצמם אדם וחוה היה עשוי מעלי תאנה. הפרי אותו אנו אוכלים הוא בעצם תפוחת של התאנה. החלק הפנימי והבשרני הוא בעצם קבוצת אבקנים צפופה העטופה במעטפת קשיחה המגנה עליו מן הפגעים שבחוץ.

השקדיה פורחת

עממי

השקדיה פורחת
ושמש פז זורחת,
ציפורים מראש כל גג
מבשרות את בוא החג.

ט"ו בשבט הגיע
חג לאילנות.
ט"ו בשבט הגיע
חג לאילנות.

הארץ משוועת
הגיעה עת לטעת,
כל אחד יקח לו עץ
באתים נצא חוצץ.

ט"ו בשבט הגיע
חג לאילנות.
ט"ו בשבט הגיע
חג לאילנות.

רימון

"...אַרְצָה חֲטָה וְשָׁעָרָה, וְגִפֶּן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ-זֵית שָׁמֶן,
וְדָבָשׁ." (דברים, ח', ז'-ח')

הרימון ידוע כפרי נפוץ במזרח התיכון מזה אלפי שנים.
בתרבות היהודית והכללית מסמל הרימון – יופי, משום שצורתו
החיצונית ככתר וגרעיניו הפנימיים אדומים ומבריקים וכן הוא מסמל,
ברכה, שפע וחוכמה.

המרגלים ששלח משה לתור (לראות ולבדוק) את ארץ ישראל הביאו
עימם אשכול ענבים, רימונים ותאנים כדי להראות את עושרה של
הארץ.

אחד הפסוקים המוכרים יותר בהם מופיע הרימון הוא "כפלה הרימון
רקתך" (שיר השירים פרק ו פסוק ז), חז"ל פירשו את הפסוק: האנשים
הפשוטים ביותר - אפילו הם מלאים מצוות ומעשים טובים כגרגרי
הרימון המרובים היפים והטעימים.

מי אוהב אותך יותר ממני

מילים: מיכה שטרית, לחן: ארקדי דוכין

של מי האדמה, האוויר והים?	של מי העולם?
של מי הזהב והיהלומים?	למה התן מיילל בכרמים?
איך האביב יודע שהגיע הזמן?	ולאן האניות מפליגות? לאן?
של מי האדמה?	מי אוהב אותך יותר ממני?
של מי הזהב והיהלומים?	מי מצחיק אותך כשאת עצובה?
איך האביב יודע?	עד מתי תהיי שלי?
	ולמה את שותקת?
מי אוהב אותך יותר ממני?	למה יש מלחמות וכאב?
מי מצחיק אותך כשאת עצובה?	למה אלוהים לא מתערב?
עד מתי תהיי שלי?	למה כשאת כאן זה עושה לי טוב?
ולמה את שותקת?	למה יש אנשים שחיים ברחוב?
	איך האביב יודע שהגיע הזמן?
	ולאן האניות מפליגות? לאן?

מי אוהב אותך יותר ממני הוא פזמון שכתב מיכה שטרית והלחין ארקדי דוכין שגם ביצע את השיר.
מיכה שטרית כתב את השיר על אהובתו - ארץ ישראל.

עוד לא תמו כל פלאיך

מילים: יורם טהרלב

ארצנו הקטנטונת, ארצנו היפה
מולדת בלי כותונת, מולדת יחפה
קבליני אל שיריך, כלה יפהפייה
פתחי לי שעריך אבוא במ אודה יא.

בצל עצי החורש, הרחק מאור חמה
יחדיו נכה פה שורש אל לב האדמה
אל מעיינות הזוהר, אל בארות התום
מולדת ללא תואר וצועני יתום.

עוד לא תמו כל פלאיך
עוד הזמר לו שט
עוד לבי מכה עם ליל
ולוחש לו בלאט:
את לי את האחת
את לי את, אם ובת
את לי את המעט
המעט שנותר.

נביאה בבגדינו את ריח הכפרים
בפעמון ליבנו יכו העדרים,
ישנה דממה רוגעת
וקרן אור יפה,
ולאורה נפסעה ברגל יחפה.

עוד לא תמו כל פלאיך.

בארץ אהבתי

מילים: לאה גולדברג

בארץ אהבתי השקד פורח
בארץ אהבתי מחכים לאורח
שבע עלמות שבע אמהות
שבע כלות בשער.

בארץ אהבתי על הצריח דגל
אל ארץ אהבתי יבוא עולה רגל
בשעה טובה בשעה ברוכה
המשכיחה כל צער.

אך מי עיני נשר לו ויראנו
ומי לב חכם לו ויכירנו
מי לא יטעה מי לא ישגה
מי יפתח לו הדלת?

בארץ אהבתי על הצריח דגל
אל ארץ אהבתי יבוא עולה רגל
בשעה טובה בשעה ברוכה
המשכיחה כל צער.

אך מי עיני נשר לו...